

پیامدهای تربیت اجتماعی کودکان در پرتو آموزه‌های قرآن

اشاره

در نوشتار قبلی با عنوان «آموزه‌های اجتماعی قرآن برای کودکان» مقوله اجتماعی شدن کودکان در سنین پیش‌دبستان را توضیح دادیم و فهرستی از آموزه‌های قرآنی از منظر ارتباطات اجتماعی کودکان را ارائه کردیم. در ادامه به بررسی از مفاهیم کلیدی و پیامدهای آن در تربیت اجتماعی و قرآنی کودک پیش‌دبستانی خواهیم پرداخت.

کلیدواژه‌ها: تربیت اجتماعی، تربیت قرآنی، پیامدهای تربیتی، آموزه‌های قرآن و عبرت (ع)

تربیت اجتماعی کودکان به چگونگی تعامل و ارتباط آن‌ها با دیگران و محیط پیرامونشان کمک می‌کند. افرادی که مهارت‌های اجتماعی را در سنین کودکی نمی‌آموزند، به همان نسبت در بزرگسالی برای برقراری ارتباط مؤثر و سازنده همواره با چالش مواجه‌اند. توانایی و مهارت ارتباط با دیگران به کودک این امکان را می‌دهد که آرام آرام رشد اجتماعی پیدا کند و این رشد در بزرگسالی او توسعه و تثبیت شود. امروزه بسیاری از صاحب‌نظران اذعان دارند که ریشه توانایی تعامل و ارتباط افراد با دیگران عمدتاً در چگونگی تربیت اجتماعی آن‌ها در دوران کودکی است. اما آنچه ضرورت توجه به این مقوله را بیشتر می‌کند، این است که تربیت اجتماعی باید مطلوب و سازنده باشد. قرآن کریم، به‌عنوان نقشه راه زندگی و سعادت بشر، در آیات فراوانی بر ضرورت ارتباط مؤثر و تعامل سازنده و رشددهنده افراد با یکدیگر تأکید کرده است. برنامه‌ریزان و مربیان دلسوز با در نظر گرفتن این تأکیدها و پیامدهای آن برای کودکان، همواره در اندیشه تربیت اجتماعی صحیح کودکان هستند. با تفکر و تدبیر در آموزه‌های اجتماعی قرآن، به خوبی می‌توان ثمرات و پیامدهای عمل به این آموزه‌های ارزشمند را در خود و کودکان بیابیم.

تدبیر در کلام الهی و سیره معصومین (ع) آن قدر اهمیت دارد که خداوند مهربان در چند آیه قرآن کریم به صراحت بر آن تأکید نموده‌اند. در سوره مبارکه «ص» آیه ۲۹ می‌فرماید:

كِتَابٍ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ

(قرآن) کتابی مبارک و باارزش است که بر تو (پیامبر) نازل کردیم

لِيَتَذَكَّرَ أُولَاآئِهِ

تا در آیاتش تدبیر و تفکر کنند

وَلِيَتَذَكَّرَ أُولَاآئِهِ

و خردمندان از آن (قرآن) پند گیرند.

«تدبیر» به معنای اندیشیدن در ماوراء مسئله و امور است و ژرفاندیشی، عاقبت‌اندیشی و توجه به پیامدها و ثمرات آن مسئله را در نظر دارد و نتیجه آن

درک، فهم و کشف حقایقی است که معمولاً در ابتدای امر و در نظری سطحی به ذهن خطور نمی‌کند (نقی‌پور، ۱۳۷۸).

پیامدهای برخی از آموزه‌های اجتماعی قرآن در فرایند تربیت کودکان

همان‌طور که اشاره شد، در شماره ۳۷ همین فصلنامه (پاییز ۱۳۹۷)، در مقاله‌ای فهرستی از مصادیق آموزه‌های قرآنی، کاربردی و مناسب برای تربیت اجتماعی کودکان ارائه گردید. اکنون برخی پیامدها و ثمرات توجه به این آموزه‌ها را در فرایند تربیت کودکان بررسی می‌کنیم.

۱. سلام کردن

برای «سلام» معانی بسیاری مطرح است که از جمله آن‌ها می‌توان به دوستی، امنیت، احترام و ادب اشاره کرد.

در برقراری ارتباط، سلام کردن آن قدر اهمیت دارد که از مهم‌ترین آداب اسلامی به شمار می‌رود. به همین دلیل، برای توجه دادن به رعایت این ادب اجتماعی پاداش کسی که اول سلام می‌کند، چندین برابر پاداش پاسخ‌دهنده است.

علاوه بر قرآن کریم، در سیره و کلام معصومین -علیهم‌السلام- بسیار بر این موضوع تأکید شده است (مراجعه به فهرست آموزه‌های قرآن در

مؤدب و قابل احترام می‌دانند.

۲. همکاری در کارهای خوب

از دیگر آموزه‌های اجتماعی قرآن، همکاری در کارهای خوب و دوری از همکاری در کارهای بد است.

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى

در کارهای خوب با هم همکاری کنید.

وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ

در گناه و دشمنی همکاری نکنید.

(سوره مائده، آیه ۲)

ما مربیان و والدین باید فرصت‌هایی فراهم کنیم تا کودکانمان همکاری، مشارکت و کار گروهی را تجربه کنند اما نکته تربیتی قابل توجه در این آیه، همکاری در کارهای خوب و پرهیز از همکاری در کارهای بد است. قرآن انتظار دارد که فقط در کارهای خوب همکاری داشته باشیم. اگر ما مربیان نیز در برنامه‌ها و فعالیت‌های اجتماعی‌مان به این امر مهم توجه کنیم، کودکان از ما می‌آموزند که در کارهای خوب همکاری کنند که از جمله پیامدهای آن افزایش روحیه همدلی، کار گروهی نشاط جمعی و از همه مهم‌تر به انجام رسیدن کارهای خوب است.

۳. دوستی و آشتی

دوستی و برادری بین انسان‌ها و به‌ویژه مؤمنین از سفارش‌های اساسی قرآن است. قرآن کریم در بسیاری از موارد بر پرهیز از دعوا و قهر و به جای آن دوستی و آشتی تصریح دارد. در تربیت اجتماعی کودکان، به‌ویژه پس از حضور در مراکز پیش‌دبستان و اولین تجربه‌های بودن در کنار همسالان، تأکید بر دوستی و آشتی بین آن‌ها بسیار راه‌گشا و مهم است.

کودک با یادگیری آموزه‌های قرآنی در خصوص پرهیز از دعوا کردن و تأکید بر دوستی درمی‌یابد که چگونه به ارتباط اجتماعی خود با همسالانش سامان دهد و در موقعیت‌های گوناگون با دوستان و هم‌کلاسی‌های خود ارتباطی مطلوب و پسندیده داشته باشد. قدر مسلم آن است که این یادگیری در صورتی موفق و مؤثر است که مربی توانمند با ایجاد فرصت‌ها و موقعیت‌های ملموس و کاربردی برای کودک، تجربه شیرین با هم بودن، دوستی داشتن و پرهیز از قهر را فراهم کند. فعالیت‌ها و موقعیت‌هایی مانند نمایش خلاق و ایفای نقش، قصه‌های واگرا و بازی‌های هدفمند در تثبیت رفتارهای اجتماعی مطلوب در کودکان تأثیر زیادی دارند.

جمع‌بندی

فرایند تربیت اجتماعی کودکان اگر برگرفته از آموزه‌های قرآن و سیر معصومین (ع) باشد، این دستاورد و پیامد را برای آنان دارد که آرام آرام بذره‌های ارتباط اجتماعی مؤثر را در خود شکوفا کنند. سخن دیگر اینکه از بنیادی‌ترین عوامل برای اجتماعی‌شدن کودکان براساس آموزه‌های قرآن، توجه و تأکید بر نقش الگویی مربیان و والدین است. از این رو انتظار می‌رود همه ما در سامان دادن به ارتباطات و تعامل اجتماعی بین خود و دیگران برای فرزندانمان الگوی عملی باشیم.

پی‌نوشت‌ها

۱. قرآن کریم، مترجم: الهی قمش‌های، انتشارات آیین دانش.
۲. نفی پور، ولی‌اله (۱۳۷۸). پژوهشی پیرامون تدبیر در قرآن. انتشارات اسوه.
۳. فصلنامه رشد پیش‌دبستانی شماره ۳۷، سال ۱۳۹۷
۴. محمدی ری‌شهری، حکمت‌نامه کودک انتشارات آستان مقدس حضرت عبدالعظیم (ع).

فصلنامه شماره ۳۷ پیش‌دبستانی).
از امام صادق (ع) نیز نقل شده است
(جامع‌الآخبار، ص ۸۹):
السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ؛ اول سلام کنید بعد صحبت کنید

این از جمله احادیث مشهوری است که از امامان معصوم (ع) نقل شده است. این سخن حکیمانه به ما و کودکانمان می‌آموزد که قبل از ارتباط کلامی و سخن گفتن، ابتدا سلام کنیم. رعایت این ادب در گوینده و شنونده احساس خوبی به وجود می‌آورد. گوینده با سلام کردن نشان می‌دهد که من شما را دوست دارم، به شما احترام می‌گذارم و امنیت و آرامش بین من و شما بیشتر از هر چیز دیگری اهمیت دارد.

در الگوی عملی پیش‌وایان دین نیز موارد متعددی از این مسئله وجود دارد. معصومین (ع) همواره در سلام کردن به دیگران پیشتاز بوده‌اند. پیامبر اکرم (ص) همیشه زودتر از دیگران سلام می‌کردند و حتی در ارتباط با کودکان نیز پیش‌قدم بودند و به آن‌ها زودتر سلام می‌کردند (محمدی ری‌شهری).

بیان این‌گونه آموزه‌های قرآنی و رفتارهای عملی درباره سلام کردن این پیام و پیامد را برای کودکان دارد که با سلام کردن، دوستانمان بیشتر و اخلاقمان بهتر است و دیگران ما را